

BATI VE AZERBAJCAN MAKAM KURULUŞLARINDAN FAYDALANARAK SERBEST VE ÖZGÜN BİR SENTEZ: ELEKBER ESGEROV'UN DANS MELODİLERİ¹

Mahire GULİYEVA*

* Öğr. Gör. Ardahan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Türk Müziği Bölümü, pianist777@list.ru

Received Date: 25.10.2022. Revised Date: 11.11.2022. Accepted Date: 29.11.2022

Copyright © 2022 Mahire Guliyeva. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Özet

Konuşma dili ortaya çıkmadan önce insanlar elleri, ayakları ve mimikleri ile anlaşmış, düşüncelerini birbirlerine aktarmış ve bugün dans denilen olgu doğmuştur. Yakın tarihlere kadar insanların bu konudaki yapıtları bir sanat özelliği taşımadığı için sanat olarak algılanmıyordu. Ama günümüzde dans artık bir sanat türü halini almıştır.

Çalışmada batı ve Azerbaycan halk oyunlarının eski tarihinde yapılan belgeler incelenmiş ve musiki ezgileri tahlil edilmiştir. Burada Fransa, İspanya, Almanya, İngiltere, Polonya ve diğer Avrupa ülkelerinin gelenek ve törenlerine uygun olarak icra edilen dansları ve ezgileri incelenerek kuruluş özellikleri hakkında bilgiler sunulmuştur.

Çalışmada, dans sanatının tarihi ile Azerbaycan dans türleri incelenmiş, birkaç kadim Azerbaycan dansı hakkında bilgi verilmiş, Azerbaycan halkının sevilen ve yenilikçi sanatçısı, bestekâr Elekber Esgerov'un üflemeli (klarnet, balaban ve ney gibi) enstrümanlar için bestelediği dans melodilerinin notaları incelenmiş, dans sanatının geliştirilmesi ile ilgili farklı dönemlere bakış açısına yer verilmiştir.

Elekber Esgerov'un bestelerinin Azerbaycan devlet televizyonu arşivlerinden ve taş plaklardan bizzat notaya aldığım ve 2018 yılında yayınladığım kitap haricinde gerek Azerbaycan'da gerek yurt dışında şimdiye kadar bir çalışma yapılmamıştır. Bu yüzden konu ile ilgili yazılı literatür bulunmamakta, çalışmamız tamamen özgün bir çalışma niteliğinde olup literatüre ilk kazınım olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dans, Halk Oyunları, Nefesli Müzik Enstrümanları, Melodi, Elekber Esgerov.

A FREE AND ORIGINAL SYNTHESIS USING WESTERN AND AZERBAIJANI MUSICAL MODES: ELEKBER ESGEROV'S DANCE MELODIES

Abstract

Before the spoken language emerged, people communicated with their hands, feet and facial expressions, transferred their thoughts to each other, and the phenomenon which is called dance today was born. Until recently, people's works on this subject were not perceived as art because they did not have the feature of being art. But in modern times dance has become a form of art.

In the study, documents produced in the ancient history of Western and Azerbaijani folk dances were examined and musical melodies were analyzed. Here, the dances and melodies performed in accordance with the traditions and ceremonies of France, Spain, Germany, England, Poland and other European countries are examined, and information about their constitutive musical characteristics is presented.

¹ 09/12 Mayıs 2022 tarihindeki 1. Uluslararası Türk Dünyası Müzik ve Dans Sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

In the study, the history of the art of dance and Azerbaijani dance genres were examined, information was given about several ancient Azerbaijani dances, the notes of the dance melodies composed for wind instruments (such as clarinet, balaban and flute) by composer Alakbar Asgarov, the popular and innovative artist of the Azerbaijani people, were examined, and perspectives on various periods in relation to the development of the art of dance is presented.

Except for the book I published in 2018 by scoring Alakbar Asgarov's compositions from Azerbaijan state television archives and the gramophone records, no work has been done on the composer, either in Azerbaijan or abroad. In this context, this study is completely original and has the distinction of being the first study in the literature on the subject.

Keywords: Dance, Folk dances, Wind instruments, Melody, Alakbar Asgarov.

Giriş

İnsan tarih boyunca doğa ve toprağı işlemiş, sanat ile duygu ve düşünceyi şekillendirmiştir. Bu şekilde toplum zamanla kendi kültürel ürünlerini oluşturmuştur (Gülbeyaz, 2022-a:265). Kültürel ürünler toplumu yansıtır, milli kimliği niteliğindedir. Kültürel ürünler maddi ve manevi kültürel unsurlar olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır (Gülbeyaz, 2022-b:199).

“Toplumların kendilerine has ürettikleri her türlü maddi ve manevi değerlerin bütünü olan kültür, insanların gündelik hayatlarındaki eylemlerine kültürel ve sosyal normlar doğrultusunda biçim kazandırır. Kültürel unsurlar toplumun ekonomik ve sosyal hayatını da yönlendirerek kültürel açıdan farklılaşmaları ortaya çıkarmaktadır” (Uzuner vd., 2022:1). Kültürel unsurlar ihtiyaç karşılamak için ortaya çıkartıldıklarından sanat kaygısı bulunmamaktadır. İnsanların yapıtları arasında yer alan dans, üretildiğinde sanat özelliğı taşımadığı için sanat olarak algılanmasa da günümüzde artık bir sanat türü halini almıştır. Danslar çok sevilme ve sanatın tüm formlarını bünyesinde barındırmaktadır. Tüm ulusların kültürünün incisi olan dans sanatı insanlığın doğuşuna kadar uzanan çok eski bir tarihi geçmişe sahiptir. Dans diğer sanat dallarından farklı olarak, toplumun karakteristik özelliklerini taşıyan, ortak duygu, düşünce ve davranışlarını gösteren, toplumun iç dünyasını yansıtan ve aydınlatan bir kültürel kimliktir (Güven, 2013:251).

İlk insan, konuşma dilini oluşturmadan önce hareket ve tavırlarıyla kendini anlatmış, ifade etmeye çalışmıştır. Hareket ve tavır en basit ve en çok kullanılan bir ifade vasıtasıdır (Kaplan, 2008: 134). Söz, dil ve edebiyat icat edilmeden önce insanlar doğayı taklit etmiş, birbirleriyle anlaşabilmek için vücutlarını kullanmışlardır. Konuşma dili ortaya çıkmadan önce insanlar elleri, ayakları ve mimikleri ile anlaşmış, düşüncelerini birbirlerine aktarmıştır. Dini ritüeller, av, dövüş merasimleri gibi farklı hayat hadiselerinde ateş karşısında toplanarak kendi aralarında bir takım hareketler yapmışlar ve bugün dans denilen olgu o dönemlerde oluşmaya başlamıştır.

Azerbaycan’da tören dansı sayılan Yallı’nın geçmişi 5. yy.’la kadar dayanmaktadır. Ateşin gücüne inanan ilkel insanlar çeşitli törenlerde ateş yakar, üzerinden atlardılar. Grup şeklinde ateş çevresinde döner, el ele çeşitli türküler söyler dans ederlerdi. Bu gelenek Azerbaycan’da halen devam etmektedir (Aliyeva, 2011:76).

“Dans, hareketlerden oluşmakta, hareketler ise sözün ve dilin olmadığı zamandan günümüze kadar anlatılmak istenen söz, duygu, düşünce gibi ne varsa içerisinde barındırmaktadır. Dil ve ritüelin kökeninde oyun vardır” (Gülbeyaz, 2019:1134). “Tapınaklarda toplanan insanlar kendini müziğın ritmine bırakır, hiçbir kurala uymadan dans ederlerdi. Hareketlerin figürlerinde benzerlik aranmazdı. Müziğın ahengine uyan insan toplulukları bazen coşar, tepinir, garip sesler çıkarır; bazen de yumuşak hareketlerle kıpırdanır, sallanır, böylece kendilerini tanrılarına yakın görürlerdi. İkel insan topluluklarında oyunu, ‘tanrılarına

yaklaşabilmek için bir takım mimikli danslar ve belli bir kuralı olmayan ritmik hareketler topluluğu' diye tanımlayabiliriz" (Sel, 1990:1). "Totemizmin kaynağındaki duygular, dehşet ve baskıdan ziyade, mutlu bir güven duygusudur. Eğer dinin karanlık tarafı olan cenaze ayinlerini bir tarafa bırakırsak, totem ibadetinin şarkılar, danslar ve dramatik temsillerle kutlandığını görürüz" (Durkheim, 2005:272). "Zihnin, müziği oyun alanı içinde düşünme eğiliminde olduğu açıkça ortadadır. Müziğin icra edilmesi, oyunun hemen bütün özelliklerini içerir" (Huizinga, 1955:64).

Eski dönemlerde ilk insanlar hayvan boynuz ve kemiklerinden çalgı yaparak, enstrümanların ilk prototiplerini meydana getirmişlerdir. Bu enstrümanların birçoğu üfleli olduğundan "aerofonlu" grubuna girer. Azerbaycan'ın Mingeçevir bölgesindeki antik mağara arkeolojik kazıları sırasında "zurna" enstrümanının benzeri bulunmuştur. Azerbaycan'da ilk yapılan üfleli enstrümanlar "bülban", "sümsü", "musigardır". Daha sonra bu ve buna benzer enstrümanlar geliştirilip yeni çalgılar üretilmiştir. Enstrümanlar geliştikçe, yeni sanat biçimleri düzenlenmiş, müzisyenler ve besteciler tarafından yeni müzik biçimleri yapılmıştır.

Eski zamanlarda müzik çalgıları ve dans ezgileri mevcut değildi. Bu yüzden eski insanların düğün, yas ve diğer merasimindeki çalışmalarına sanat türü ve formu yakıştırmalarını yapmak doğru değildir. Ancak zamanla ilk çalgılar yapılmış ve yenileri düzenlenmiştir. Enstrümanların yeni konstrüksiyonlarının yapılması, müzik sanatının türlerinin gelişimine yol açmıştır. Enstrümanların geliştirilmesi ve yeni çalgı üsluplarının yaratılması bestecilerin çalışmaları için daha çok uygulama alanı yaratmıştır.

Dans/halk oyunları somut olmayan kültürel varlıklarımızdan olup bu varlıkların içerisinde en canlı, yaşayan ve aynı zamanda da en hızlı değişim gösterenidir (Gülbeyaz, 2017:274). Doğusunda sanat özelliği taşımayan dans, zamanla profesyonel sanat biçimine dönüşmüş, yeni kompozisyonlar ve dans ezgileri meydana getirilmiştir. Halk oyunları gitgide profesyonel sanat türüne çevrilmekte ve besteciler tarafından yeni formlu ezgilerin yazılmasına temel yaratılmaktadır. Halk oyunları sanatsal nitelikte enstrüman dans ezgilerine geçiş yapılmıştır.

Batı Dansları ve Melodileri

Her milletin kültürel yapıları birbirinden farklıdır. Bu farklılıkları gerek danslarda gerek melodilerde rahatlıkla görebilmekteyiz. Gerek batı gerek Azerbaycan dans ve melodileri de bu bağlamda farklı özelliklere sahiptir.

Bourre: Fransızcada *bourree* ani, ani sıçramalar yapmak demektir. Bu dans 15.-16. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır. Fransız halk dansı olduğu için net bir bölgesel dağılımı yoktur, ancak Fransa'nın çeşitli bölgelerinde bu dansın kendi farklı versiyonları bulunabilir. Çift bölüm sık 4/4 ölçüsünde veya üçlü bölüm daha sık 3/8 ölçüsünde icra edilir. Bourre'lerin müziği ve keskin senkoplu ritim kuruluşu *gigue*'e yaklaşıktır.

12. yüzyılda, Fransa'da "Fransız" modasının başlaması ile birlikte, bourre dansları toplumun en yüksek (aristokrat) katmanlarının nüfuzu ile saray dansı haline çevrilmiştir. 17. yüzyılın ortalarında, bourre enstrümantal süitin istikrarlı formuna sonradan bir önceki bölüm olarak dahil edilmiştir. Büyük opera ve balelerin ayrılmaz bir bölümü olarak Bourre'leri bestelerine dâhil eden ilk besteciler G. F. Handel ve J. B. Lully olmuştur. Çok zaman geçmeden moda için uygun bourre dans melodileri geleneksel hale gelmiştir.

Nota 1: Johann Sebastian Bach, "Bouree"

Courante: İtalyancada *corrente* ve Fransızcada *courant* koşan, akan demektir. Tarihi 16. yüzyılın ortalarına kadar uzanan bir Fransız dansıdır. Ölçüsü temelde 3/4'tür ve başlangıçta "Galiard" ve "Saltarella" türlü atlama danslardan kaynaklanan 2/4 zamanlı bir köylü oyunu olduğu bilinmektedir.

15. yüzyılda, İtalyan tatlilerinde büyük değişiklikler geçirmiş ve performans şekli değiştirilmiştir. Dansın hareketleri daha karmaşık hale getirilmiş, atlamalar daha az keskinleşmiş ve ölçü 3/4, 3/8 olmuştur. Oyunun özellikleri 16. yüzyılın ortalarına kadar korunmuştur. 16. yüzyılın ortalarında dansın Fransız versiyonu Paris'te ortaya çıkmıştı. Courante dansının ölçülen adımlara karşı ılımlı bir temposu vardı ve o yüzden pratik bir şekilde sıçramasız performans yapılmıştır. Bu dansın formu sonralar geliştirilerek daha modern bir formulu alarak yayılmaya başladı. Bu bakımdan, courante'nin iki türü 18. yüzyılın başında *eski moda* ve *pratik kullanım dışı* olarak kabul edilmeye başlanan bir çift *allemande* idi.

Nota 2: George Frideric Handel, "Courante No 1"

Sarabande veya Zarabande: Eski zamanlarda yapılan bir İspanyol dansıdır. 16. yüzyıldan önceye tarihlendiği bilinen bu halk oyunun etimolojisi kurulmamıştır. Dansın hareketli melodisi ve armonik formülü korunarak, besteciler tarafından *süitlerin* ayrılmaz bir parçasına ve ciddi dans alayı türüne getirilmiştir. 16. yüzyıl İspanyol çalgıcıları sayesinde sarabandenin müzikal teması yan sıra "Folio", "Çaconnes" ve "Passacaglia'nın" üzerinde kuruldu. Erken İspanyol belgeleri ayrıca sarabandenin Latin Amerika (özellikle Meksika) dans folkloru ile bağlantısına tanıklık etmektedir. 15. yüzyılın sonunda İspanya'da şarkı söylemek yasaklandı ve 16. yüzyılda yasağa rağmen sarabande bir saray dansı haline getirilmiş ve ciddi bir karakter kazanmıştır. Daha sonra, 17. yüzyılın ortalarından itibaren bu dans daha asil karakter olarak revize edilmiş ve bir biçimde Fransa memleketine ulaşmıştır. Güncellenmiş sarabandelerin" hızlı tempoları yavaşlatılmış ve ölçü 3/4 olarak kalmışlardır. Oluşan gelişmelerle ilgili sarabandelerin formunda değişiklikler yapılmış ve müziğin kuruluşu sekiz vuruşlu hale

getirilmiştir. Sarabande müziği Barok dönemde *enstrümantal süitin* ayrılmaz bir bölümüne dönüşmüştür. Böylece, 17.-18. yüzyıllarda bu dansın bir versiyonu batı Avrupa'da *balo salonu dansı* gibi kabul edilmiş, yayılmış, popülerleşmiş ve 18. yüzyılın ikinci yarısında kaybolmuştur. Ölçü sayısı 3/4 ve 3/2'dir.

17. yüzyılın ortalarından itibaren sarabande gigue'den önce yerleşmiş ve enstrümantal dans takımının kalıcı bir bölümüne dönüşmüştür. Bu türün en yüksek formu – G. F. Handel ve J. S. Bach'ın *enstrümantal süitlerinde* görülebilir. İlave olarak söylemek gerekir 20. yüzyıldan beri, Neoklasik eğilemleri belirgin birçok bestecinin enstrümantal eserleri arasında sarabandeler bulunmaktadır.

Nota 3: George Frideric Handel, "Sarabande"

Vals: 3/4 zamanlı bir Avusturya dansıdır. En belirgin özelliği çiftlerin birbirine sıkıca tutunup bir nokta çevresinde dönerek dans etmeleridir. 19. yüzyılın başlarında, vals Avusturya ve Almanya'da dans edilen bölgenin yerel farklılıklarını bünyesinde barındırarak gelişim göstermiştir. Özellikle Kuzey Avusturya'nın "Land lob der Enss" bölgesinde uygulanan dans stili "Londler" adını alarak çok popüler olmuştur. Vals dansı kısa sürede Johann Strauss'un müziğinin etkisiyle Viyana'da ve 1812'nci yıldan itibaren İngiltere'de geniş kitlelere ulaşmış, aristokrasinin beğenisini kazanarak baloların vazgeçilmez eğlencesi olmuştur. Günümüzde vals "Viyana Valsı" ve "Modern Vals" olmak üzere iki farklı ritim ve kategoride dünya dans literatüründe yer almaktadır. 19. yüzyılın Avusturyalı klasik batı müziğinin bestecisi Johann Strauss yeni ün yapmıştır ve dünya bestecileri arasında en çok *valsler* yazmıştır. Bu sebepten o, "*Valslar Kralı*"² adını kazanmıştır. Polonya bestecisi Frederik Chopin'in de bu türlü eserleri batı müziğinde önemli yer kazanmıştır³. Romantik tarzda yapılan bu valsler o dönemlerin hayatından bahsetmektedir. Günümüzde farklı halkların hayat tarzına ve kültürüne uygun enstrümanlar için valsler oluşturmaktadır. Birçok memlekette olduğu gibi, Azerbaycan'da da bu türlü dans melodileri bestelenmektedir. Azerbaycanlı besteciler Gara Garayev ve Tofiq Guliyev'in valsleri dünya çapında tanınmaktadır. Başka hakların *vals* türlü müzikleri de insanı duygulandırmasıyla bilinmektedir.

Nota 4: Evgeny Grinko, "Vals fis – moll"

² Johann Strauss dünya bestecileri arasında en çok *vals* türünde en çok eser (168 adet) bestelemiş, bundan dolayı "*Valslar Kralı*" adıyla bilinmektedir.

³ Frederik Chopin piyano için 18 *vals* bestelemiştir.

Gigue: İtalyanca *giga*, Fransızca *gigue*, İngilizce *jiga* Barok zamanına ait edilen bir İngiliz dansıdır ve ayrıca korsan denizcilerinin oyunu söylenmektedir. Bu dans, 17. yüzyılın ortalarında Fransa’da yayılmış, genellikle süitin sonuna dahil edilmiştir. Muhtemelen gigue hiç zaman saray dansı değildi, ama genellikle soylular tarafından gerçekleştirildi ve birkaç saray bestecisi bu gösteri için müzik yazmıştır. Gigue danslarının boyutları – 3/8, 6/8, 6/4, 3/4, 9/8 veya 12/8’dir, ama ilk gigue’lerde başka boyutlarda vardır: Johann Bach tarafından 2/2 boyutta gigue yazılarını görebiliriz. Bach klavir için yazdığı “İngiliz Süitleri” toplusuna gigue dansını dahil etmiştir. Birkaç bestecilerin eserlerinde bu dans türünü işitebiliriz. Başka milletlerin halk oyunları gibi gigue dansı geliştirilerek zaman içinde var olmayı başarmıştır.

Nota 5: Anonim besteci, “Gigue D – dur”

Mazurka: Polonya halkına ait ve *mazurekten* sözünden ve Mazovia sakinlerinin eski adı olan Masuryalı’lardan gelmektedir. Ölçüsü 3/4 veya 3/8, hızlı tempodur. Dans melodisi içinde ölçü zamanına göre ikinci ve bazen de üçüncü vuruşunda sık sık keskin vurgular yapılır.

Eski zamanlarda mazurka dansları herhangi bir aile ve resmi çalışmaların başlanğıcını ve bitişini bildiren takvim oyunları ile ilişkilendirilmiştir. Aslında mazurka adı aynı anda üç ulusal Polonya dansını gizler:

- 1) “Mazur” – temposu hızlı;
- 2) “Oberek” – daha tuhaf ritimli ve her ikinci çubuğun üçüncü vuruşunda karakteristik vurguya sahip bir tür mazurudur;
- 3) “Kuyawiak” – lirik, yavaş tempolu mazurkadır.

Üç parça bir valsa yakındır – dans yansıma veya dans hatırlatma.

Mazurka Polonya müzik kültürünün kimliğini ortaya koyma sürecinde büyük rol oynadı. Klasik müziklerde en çok yazan Polonyalı besteci Frederic Chopin’in adıyla ilişkilendirilir. Chopin mazurkalarını üç ana türe ayırmıştır:

- 1) Kırsal eskiz-resimler (görüntüler);
- 2) Kentsel (parlak) ve lirik mazurka. Keskin ritim, vurğu, noktalık, karpisli ritmik kalıp, modları (özellikle Frid ve Lidya, Macar ölçeği, Majör ve Minör);
- 3) Alt baskın (plagal) uyum küresi. Dramaturji parlaktır ve bir mazurka birkaç zıt bölüm birleştirebilir.

Chopin’in etkisi altında diğer besteciler de mazurka dans melodilerini yazmışlardır.

Nota 6: Henrik Venyavski, “Mazurka”

Polonya halk oyunları büyük, parlak ve göz alıcıdır. Bazı danslar aynı anda yüzden fazla kişi tarafından oynanabilir. Polonya danslarının çoğu eşli ve kitlelidir. Bu dansların karmaşık hareketleri ve duruşları vardır.

Polonez: Polonya kökenli ılımlı hızda ve ciddi bir dans alayıdır. Polonez dans eden çiftler kuralların bilerlediği geometrik şekillere göre hareket etmişlerdir. Dansın müzikal ölçüsü 3/4'tür. Polonya'da 15. yüzyılda "Chodzony" adı altında ortaya çıkan "Polonaise", ilk başta yalnızca bir düğün dansıydı. Değiştikten sonra, herhangi bir ulusal kutlamanın vazgeçilmez özelliği haline geldi. Bu dans birçok halk festivalinde programı açan dansdır. Genellikle ölçülü ve pürüzsüz "Polonaise", "Mazurka" veya "Oberek" gibi başka halk dansları ile programa serpiştirilmiştir ve müzisyenlerin tempoyu hızlandırılması ve daha hızlı danslara geçiş alması önceden planlamadan yapılırdı. Polonez, Polonyalılar arasında en popüler halk danslarından biriydi. 16.-17. yüzyıllarda kızlar çelenk takarak *chodzony* dansı yapar, gizlice onları takip eden genç erkeklere bakardılar. Kızların çelenkleri çıkarıp sevdikleri erkeklere vermesiyle dans çiftleri oluşturulurdu. Bu gibi durumlarda gençlerin evli kadınlarla veya dullarla dans etmelerine izin verilmiyordu.

Nota 7: Frederic Chopin, "Polonez F – dur"

Allemande: Bu dans türü – Alman anlamına gelen dört zamanlı, iki bölümlü, eksik ölçü ile başlayan eski bir Alman halk oyunudur. Barok dönemin en popüler dans ve sözsüz şarkı türlerinden biridir ve genellikle *sütlerin* açılış bölümü olarak bestelenmiştir.

16. yüzyılda, 3/4 ölçüsü ve orta tempolu, çift vuruşlu bir dans olarak ortaya çıkmıştır. O zamanlar Almanya'da popüler olan danslardan kaynaklanmıştır. Fransız bestecileri Allemande formunu deneyerek temposunu dörtlü ve daha özgür hale getirmişlerdir. Dansın karakteristik özellikleri senkop, ton ve melodik kontrastının olmamasıdır. Alman bestecisi, Johann Sebastian Bach klavir için enstrüman danslarından oluşan "Fransız Sütleri" ve "İngiliz Sütleri" yapmıştır. Bu bestelerin içerisinde Allemande dansı en başa dahil edilmiş. İtalyan ve İngiliz bestecileri *allemande*'yi kontrpuan ve fazla çeşitlilik kullanarak daha özgürce ele almışlardır. Corelli, bestelediği *allemande*'leri *largo* temposundan *presto*'ya gibi geliştirmiştir.

Allemande dansının on ve bazen çok benzer versiyonları eski elyazmalarda bulunmaktadır. Allemande solo enstrüman (*klavsen*, *virginel*)⁴ ve orkestra toplulukları için kompozisyon bölümü içeriğine 17. yüzyılda dahil edilmiştir. Gitgide allemande dans özelliklerini zaman geçtikçe kaybetmiş, yavaş bir tempoda, genellikle bir vuruşla geliştirilen ciddi bir giriş parçasıyla zenginleşmiştir. 18. yüzyılın sonunda, "allemande" kelimesi yeni bir üçlü dansı ifade etmek için kullanmaya başlanmıştır. Tüm eski zamanların enstrüman dansları gibi bu dans geliştirilmiş ve değişikliklerle uzlaşmıştır.

⁴ Klavsen: İtalyan enstrümanı (15. yüzyıl), Virginel: İngiliz enstrümanı (16.-17. yüzyıllar)

Nota 8: George Frideric Handel, "Allemande D - moll"

Gavotte: Fransız halk oyunudur. *Gavot*'un zaman işaretleri 1/2, 2/4, 2/2, 4/4. Hareket ılımlı ve en küçük ses süreleri sekizlik notalardır. Başlangıçta Fransa'nın Güney ve Orta bölgelerinde, ayrıca Birleşik Krallık'ta hızlı bir halk dansı olarak gelişmiştir. 17. yüzyılda, Baptiste Lully tarafından saray ve salon müziği programlarına dahil edilmiş ve kural olarak *sarabande*'den sonra *süitin* ayrılmaz bir bölümü olarak sık sık ortaya çıkmaya başlamıştır. Yayıldığı ülkeler olan Avrupa ve Güney Amerika. Rus bestecileri Pyotr Çaykovski, Aleksandr Glazunov ve özellikle Sergey Prokofiev'in bestelerinde gavot görülebilir.

Nota 9: François Gossec, "Gavotte D - dur"

Menuet: Fransız halkının eski bir halk oyunudur. Bu dans küçük adımlardan oluşan ayak hareketleriyle oynanır ve bu yüzden *pas menu* adını almıştır ve çoğu dans gibi Fransız köylü branle'sinden kaynaklanmıştır. Bu dans 3/4 boyutta yazılmıştır. 17. yüzyılın ortalarından itibaren balo salonu dansı gibi icra edilmiştir ve Avrupa'nın her yerine yayılmıştır. Menuet önceleri tek bir çift tarafından yapılmış, ancak sonra birkaç çift toplanarak menuet dansının hareketleri değiştirilmiştir. Bu hareketler *dansa davet* veya *prelüd* olarak reveranslar üzerinde kuruldu. 17.-18. yüzyıllarda menuet'in temposu gitgide hızlanmıştır. Bu değişikliklerden dolayı menuet'in hareketleri ve geçişleri daha karmaşık hale getirilmiştir ve sonuçta balo salonu menuet'leri parlak özellik ve incelik kazanmıştır. Eski menuet'ler iki sesle ve ikincisi üç sesle yazılmıştır. İkinci menuet her zaman birincinin tekrarını izler ve genellikle sonuçta küçük bir koda yapılıdır. Dansçılar doğru ve oldukça yavaş tempolu hareket etseler de menuet müziği orta derecede hızlı icra edilmelidir. İlk menuet müziği – besteci Joan Baptiste Lulli'ye aittir. Zorunlu bir bölüm olarak, menuet *enstrümantal süite* (Alman bestecileri Johan Sebastian Bach ve Georg Friedrich Handel tarafından), hatta bazen opera üvertürleri ve sonatların parçalarına dahil edilmiştir. Birçok besteci menuet danslarını klavsen ve klavikör enstrümanları için bestelemiştir.

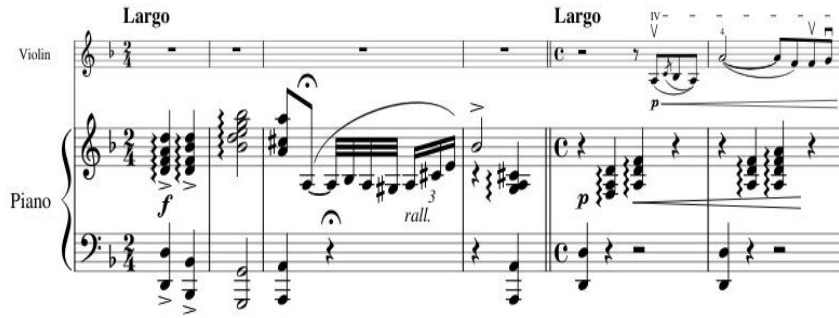

Viyana klasik yüksek okulunun bestecileri Joseph Haydn, Wolfgang Mozart ve Ludwig van Beethoven bestelerine menuet müziğini dahil etmişlerdir. Beethoven'ın sonraki senfonilerinde menuet scherzo formuna geçiş yapılır. 19. yüzyılda menuetler Pyotr Çaykovski, Aleksandr Glazunov, Mihail Glinka, Anton Rubinshtein, Claude Debussy, Erik Satie ve başka besteciler tarafından yazılmıştır. Bir dans olarak menuet oynama modası geçmiştir, ama menuetin müzik, bale ve dans sanatındaki formu hiçbir şekilde unutulmamıştır.

Nota 10: Johann Sebastian Bach, “Menuet G – moll”

Çardaş: Macarca Csardas, geleneksel bir Macar halk dansıdır. Adı Macarca *charda*, yani “*taverna*”, “*han*” kelimesinden gelmektedir. Bu dans erkekler ve kadınlar tarafından icra olunur. Kadınlar, dönme sırasında karakteristik bir şekil alan ve genellikle parlak kırmızı renkli etekler giyerler. Bu dansın melodileri dönüşler ve keskin senkoplarla görüntülenir. Macar danslarını birçok Avrupa bestecilerinin repertuarında görmek mümkündür: Franz Liszt'in “*Macar Rapsodileri*”, Johannes Brahms'ın “*Macar Dansları*” (№1 ve özellikle №5), ve en çok farklı enstrümanlarla icra olunan danslardan birisi, Vittorio Monti'nin “*Czardas Monti*” bestesidir.

Nota 11: Vittorio Monti, “Csardas”

Verbunkoš veya Werbunkosh: 18. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Macar dans müziğinin bir türü ve 19. yüzyılın başında icra edilen enstrüman müziği tarzıdır. Verbunkoš karakteristik noktalı ritimli yavaş (*lassü*) ve virtüöz koşu notalı pasajlarla hızlı (*friss*) olmak üzere iki bölümden oluşur. Bazı durumlarda yavaş tempo daha sonra enerjik kısımlara geçer. Verbunkoš erkek dansıdır ve Chardas dansından kaynaklanıyor. Verbunkoš'un tipik örneği “*Rakoczi March*” esidir. Türün temelini oluşturan verbunk dansının adı, Almanca “*werben*” (işe alım) kelimesinin çarpıtılmasıdır. Bunun nedeni, işe alım noktalarında ve orduya uğurlamada icra edilmesidir. Verbunkoš melodilerinin Macar müzik folklorunda bariz kökleri olmasına rağmen, tür genellikle *çingene müziği* ile ilişkilendirilir. Bu büyük ölçüde çingene müzisyenler tarafından (uygun karakteristik tarzda) yapılan bir danstır.

Nota 12: Anonim besteci, “Verbunkoş”

Geçmişten Günümüze Azerbaycan Halk Dansları

Azerbaycan halk danslarının eski zamanlara ait olduğu hakkına bir çok çalışma yapılmıştır. En eski kaynaklar ise Gobustan şehrindeki kayaların üzerinde ilk insanların resimleridir⁵. Bu resimler, halk oyunlarının ilk versiyonları hakkında tarihi kaynaktır. Azerbaycan dans sanatı eski zamanlardan günümüze kadar uzun yıllar geçirmiş ve ilk türlerden faydalanarak daha yeni formlar getirmiştir.

Fotoğraf 1-2: Azerbaycan Devlet Tarihi – Sanatsal Koruma Alanı

Hangi memleket olursa olsun merasim ve toplantıları halk oyunları olmadan olmaz. Eski zamanlarda danslar hiçbir zaman müzik eşliği ile yapılmamış, ancak ilerideki dönemlerde çalgıların geliştirilmesi ile daha zengin bir içeriğe sahip olmuştur.

Azerbaycan'ın eski edebi yazarları ve müzik sanatçıları tüm dünyada yaptıkları çalışmaları ile tanınmıştır. Azerbaycan toprağının tüm bölgelerinde dans ve müzik sanatı çok zengindir ve zaman geçtikçe bu tür daha çok geliştirilir. Düğün ve şenlik merasimlerinde yapılan halk oyunları insan ruhunu mutlu etmiştir. Azerbaycan halkı şen, hızlı hareketli dansları çok sevmiş ve bu nedenle besteciler çalışmalarını insanların farklı ruh hallerine uygun düzenlemiş ve şimdide düzenlemektedir.

Azerbaycan'ın tanınmış yazarları Gatran Tebrizi⁶ (11. yüzyıl) ve Nizami Gencevi⁷ (12. yüzyıl) öz kıymetli eserlerinde dans sanatı hakkında bilgi vermiştir. Aynı zamanda, 16. yüzyılda yaşamış Soltan Muhammed Tebrizi'nin “*avlanma sahnesine*” adanmış minyatür resminde erkeklerin toplu kısmında yaptıkları dans (yallı) resmi ile tasvir edilmiştir.

Azerbaycan'ın *yallı* formunda kurulan eski dansları grup halinde icra olunur. Bu dansların kişi sayısının bazen yüze kadar ulaştığı bilinmektedir. İlk danslar doğal olaylarla ilgili yapıldı. Eski insanların dansları güneş, ay, su ve ateşe adanmıştı.

⁵ Gobustan şehrindeki Azerbaycan Devlet Tarihi-Sanatsal Koruma Alanı

⁶ Ebu Mansur Getran: Türk-Azerbaycan yazarı, Tebriz/Şadiabad köyünde 1012 yılında doğmuştur.

⁷ Nizami Gencevi (Ebu Muhammed İlyas İbn Yusif İbn Hasan): Gence şehrinde tahminen 1141 yılında doğmuştur.

Müziğin geliştirilmesi ve müzisyenlerin başarılı çalışmaları halk oyunlarına yeni yazı tarzı getirmiştir. Bu sebepten, hareketli halk oyunlarından enstrüman dans ezgilerine geçiş gerçekleşmiştir.

Enstrüman danslardan ibaret ilk toplu, 1937 yılında Azerbaycanlı bestekar Said Rüstamov tarafından yapılmıştır. Sonraki yıllarda halk dansları başka sanatçılar tarafından yayınlanmıştır.

1951 yılında besteciler Tofiq Guliyev, Zakir Bağirov ve müzikolog Memmed Saleh İsmayılov'un "Azerbaycan Halk Dansları" işlemleri Said Rüstamov tarafından düzenlenmiş ve çıkartılmıştır. 1965 ve 1966 yıllarında "Azerbaycan Halk Dans Ezgileri" Bayram Hüseyinli tarafından iki topludan kitap yayınlanmıştır. 1975 ve 1984 yıllarında, Ahmet İsayade ve Neriman Memmedov'un "Azerbaycan halk şarkıları ve oyun dansları" kitabı çıkmıştır. 2002 yılında, Rauf Behmenli'nin "Azerbaycan Halk Dans Müziği" kitabı çıkmıştır. Azerbaycan'ın tüm bölgelerinden toplanan bu kitaplarda olan halk dansları, müzisyenler tarafından işlenerek notaya alınmıştır. 2011 yılında Guliyev ve Guliyeva'nın "Azerbaycan Halk Dansları" kitabı çıkmıştır. Bu topluya, enstrüman ezgileri ve halk oyun müziği yerleştirilmiştir.

2016 yılında, Mahire Guliyeva babasının bestelediği dans ezgilerini ve makam renkleri üzerinde işlemler yaparak sanatçının kendi icrasından notaya aldı ve 2018 yılında kitap halinde yayınladı. Dans ezgileri ve halk oyunları müziği Azerbaycan Milli Konservatuvarında Halk Çalgı Enstrümanları Fakültesinde ders programı olarak öğrencilere öğretilmektedir.

Azerbaycan halk oyunları solo, çift ve toplu olarak oynanmaktadır. Günümüze ulaşarak süren eski halk oyunları ve dans melodileri öz modernliğini korumaktadır. Birkaç halk oyununu hatırlatmak gerekirse;

- 1) **Ay beri bak:** Bu dans eski yıllarında *yallı* formunda yapılan bir halk oyunuydu. ⁸
- 2) **Vağzalı:** Azerbaycan halkının en sevimli danslarından biridir ve tüm düğün merasimleri bu dans üzerinde kurulur. ⁹
- 3) **Gazağı:** Azerbaycan'da Gazağ şehri vardır ve bu dansın melodisi orada yapılan bir halk oyunu gibi kullanılmaktadır. Tarihi yazılarda *Gazağı* dansı askere giden gençlerin oyunu olarak anlatılmaktadır. ¹⁰
- 4) **Gaytağı:** Oyun başka danslardan düzenlemelerden, atlamalardan, ayak parmaklarının üzerinde duruşlardan, el parmaklarındaki yumruklardan ve daha farklı hareketlerden oluşur. Azerbaycan'da küçük halklar mevcut: Avarlar, Lezgiler, Udinler ve başkaları. Bu küçük milletler Azerbaycan'ın ayrı ayrı şehirlerinde tarih boyu yerleştirilip ve hepsinin özel sanat türleri ve yaşam tarzı gerçekleştirilip. Azerbaycan'da birçok küçük halklar (lezgiler, tatlar, udinler, vb.) mevcuttur. "Gaytağı" veya "lezginka" kelimesi Azerbaycan'da yaşayan küçük milletlerden biri olan *lezgi halkının* adından adanmıştır. *Gaytağı* veya *lezginka* keskin atlamalardan kurulan bu danslar hızlı tempolarda yapılır. Bu dans türü Azerbaycan'ın tanınan bestecileri Adil Geray, Tofiq Guliyev, Hemid Vekilov ve başkaları tarafından farklı enstrümanlar için yapılmıştır. Tofiq Guliyev'in piyano enstrümanı için bestelediği

⁸ <http://www.youtube.com/@hesapkapali3874> "Ay beri bax"

⁹ <http://www.youtube.com/@ALEKPERASKEROV> Azerbaycan Halk Oyunu "Vağzalı"

¹⁰ <http://www.youtube.com/@ALEKPERASKEROV> Azerbaycan Halk Oyunu "Qazağı" (Gazağı)

“Gaytağı” yüksek teknik çalışmalarla bestelenmiştir ve güzel melodisi unutulmaz eserlerden birisine çevrilmiştir. Bu dans *Allegro con brio* (hızlı ve ateşli) temposunda ve 12/8 ölçüsünde yapılmıştır. Bu eser Tofiq Guliyev’in arkadaşı ve Azerbaycan’ın sevilen müzisyeni Ferhat Badalbeyli’nin sanatına adanmıştır.¹¹

5) İnnabi: Oyun kadın danslarından olup çok ince ve yavaş temposu var. Bu dansı icra eden bayanlar utanarak ve ince hareketlerle oynar.¹²

6) Terekeme Dansı: Azerbaycan’da eski zamanlarda Garabağ, Şeki ve Şamahı bölgelerinde yerleşen bir kabilenin isminden adanmıştır. Azerbaycanın en yaşlı sakini olan 163 yaşındaki Shireli Müslimov gençliğinde işittiği halk oyunları arasında *terekeme*’yi hatırlatıyor ve o yüzden bu dans eski zamanlara ait olduğu söylenebilir. Terekeme dansını erkekler ve bayanlar oynarlar. Dansın temposu hızlıdır (Hesenov, 2016:30-44)¹³.

Azerbaycan’da halk çalgı enstrümanları *garmon*, *klarnet*, *balaban*, *tar* ve *kemança* için besteler yapan birçok müzisyen sanatçı vardır. Garmon icracılarından Ahad Aliyev, Teyyub Demirov, Abbas Abbasov, Safarali Vezirov, Mammadağa Ağayev, Sattar Hüseyinov, Zakir Mirzeyev, Aftandil İsrailov, Aydın Aliyev ve başkaları; tar icracılarından Hacı Memmedov, Ağaselim Abdullayev, Möhlet Müslümov ve kemança icracılarından Arif Esedullayev, Şafıga Eyvazova, Fahreddin Dadaşov. Üfleli enstrümanlar *klarnet* ve *balaban* için dans melodileri besteleyen Elekber Esgerov Azerbaycan’da ve yurt dışında tanınmıştır. Halkın müzik kültürüne zenginlik getirmiş yenilikçi müzisyen ve besteci Elekber Esgerov’un yeri Azerbaycan tarihinde özeldir. “*Elekber Esgerov Yolu*” okulunu devam eden müzisyenlerin icralarını başka devletlerde işitmek mümkündür.

Elekber Esgerov’un Bestelediği Dans Melodileri

Azerbaycan halk oyunları ve enstrüman dans sanat türü hakkında bir çok çalışma mevcuttur. Guliyev ve Guliyeva (2011) farklı zamanlarda besteciler tarafından yazılmış dans ezgileri tanıtılmıştır. Bu derlemede Elekber Esgerov’un “*Adaleti*”, “*Mehribani*” ve “*Natavani*” üç bestesi yer almıştır. Besteci ve müzisyen Elekber Esgerov’un dans melodileri farklı yıllarda başka müzikologlar tarafından notaya alınmıştır. Elekber Esgerov’un dans melodileri birkaç müzikolog tarafından notaya alınmış, onların doğru ve yanlışları makalede gösterilmiştir. Sanatçının bestelediği dans melodileri hakkındaki araştırmalar birçok farklı fikirlerin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Guliyev ve Guliyeva (2011) ile İmamverdiyev ve İmamverdi (2020) notaya geçirmeleri örnek şekiller ile verilmiştir.

Elekber Esgerov’un sanatı hakkında yazmaktan önce, onun sanatını detaylı öğrenmek ve araştırmak gerekir. Üstat *klarnet*, *balaban*, *zurna*, *ney* gibi enstrüman çalgılarını ve bestelediği dans melodilerini doğaçlamalar üzerinde yaparak öz üslubunu kurmuştur. Besteci müzisyen batı müziğinde kullanılan *varyasyon* ve *sekvans* geçişler, *majör-minör* makam (lad) kuruluşu ve Azerbaycan *muğamları* arasında sentez yaparak öz melodilerini bestelemiştir. Müzisyenler tarafından Elekber Esgerov’un sanatı şimdiye kadar detaylı araştırılmadığı için bestecinin yeni yaklaşımı yukarıda adı geçen müzikologların yanlış notaya geçirmelerinden

¹¹ <http://www.youtube.com/@ALEKPERASKEROV> Azerbaycan Halk Oyunu “Qaytağı” (Gaytağı), <http://www.youtube.com/@MipartiYA> Besteci Tofik Guliyev “Gaytağı”

¹² <http://www.youtube.com/@48iqor> Azerbaycan Halk Oyunu “İnnabi”

¹³ <http://www.youtube.com/@ALEKPERASKEROV> Azerbaycan Halk Oyunu “Terekeme”

etkilenmiştir. Bilgilere uygun, doğaçlamalar üzerinde kurulan müziklerde tekrar işareti (*röpriz*) ihtiyaç duyulmadığı için koyulmuyor ve dolayısıyla, Elekber Esgerov'un bestelediği enstrüman dansları ve onun yeni yaklaşım üslubu bu makalede analiz edilmiştir. Bestecinin dans melodilerini notaya geçiren müzikologların çoğu ezgilerin cümle sonuçlarında tekrar (*röpriz*) işareti yazarak müziğin ses kuruluşuna yanlışlık getirmişlerdir. Böyle yaklaşımlar Elekber Esgerov'un yaptığı yeni üslup ve kuruluş özelliklerine uygun değildir.

Elekber Esgerov, bestelerini Batı ve Azerbaycan makam özellikleri üzere kurarak yenilikler yapmıştır. Bestecinin dans melodileri Batı müziğindeki *sekvans* ve özgür *modulyasyon* geçişleriyle yazılmıştır. Kompozisyonların, çoğu adları yukarıda sunulan müzikologlar tarafından farklı yazı tipi ile nota geçirilmiştir ve onlar makalenin örnek bölümünde görülebilir. Kitapların içeriğindeki yazılara baktığımızda enstrümanların tınısı ve Elekber Esgerov'un çalgı tarzına uygun olmayan nota yapımı görülebilir. Böyle yapılar bestecinin yeni üslup ve yaklaşımını etkiler. Besteci dans melodilerini *varyasyon* prensipleri üzere kurmuştur ve hemen konu ile ilgili Mahire Guliyeva'nın notaya geçirmeleri, araştırmaları ve yayınlanan "*Elekber Esgerov'un Dans Melodileri ve Makam Rengleri*" kitabı örnek alınabilir (Guliyeva, 2018).

Elekber Esgerov dans melodilerini 6/8 boyutta ve üflemeli enstrümanların çalgı tarzına uygun bestelemiştir. Bu dans melodilerini notaya geçiren müzikologlar ilk olarak enstrümanların tınısına ve kuruluşuna, teknik çalgılarına ve melodilerin zaman işaretlerine dikkat etmek zorundaydılar.

Önce söylediğimiz gibi, Elekber Esgerov dans melodilerini *klarnet* ve *balaban* enstrümanlarının çalgı üsluplarına uygun bestelemiştir. Bestecinin ezgileri üzere araştırma yaparak orada *klarnet*'in veya *balaban*'ın ses yapısı notalarda görülebilir. Bu konu ile ilgili daha detaylı araştırma gerekir.

Elekber Esgerov "*Adaleti*" dans melodisini 1961 yılında *balaban* enstrümanı için bestelemiştir. Tabii burada balabanın ses kuruluşu çok önemlidir ve sanatçı öz çalgılarında birinci oktavın *fa* sesinden başlayarak icra etmiştir. Bestecinin icrasında melodinin aralık kuruluşu küçük oktavın *si* notasından – ikinci oktavın *do* notasına gibi seslendirmiştir, ancak Guliyev ve Guliyeva'nın (2011) geçirmelerinde hemen dans melodisi ses kuruluşuna ait – küçük oktavın *lya* sesinden birinci oktavın *si bemol* sesine gibi nota geçirilmiştir. Geçirme zamanı melodi bir ton aşağı indirilmiş ve böyle yaklaşım balabanın tınısına pes ve üzüntülü seslenme getirmiştir. Böyle yaklaşım melodinin ana seslenmesine belirgin bir karakter getirmiştir ve melodinin içeriğindeki konuyu değiştirmiştir. Bestecinin icrasında ton kuruluşu göre anahtarda hiçbir arıza işaretlerinin yazılışına ihtiyaç duyulmuyor, ancak Arzu Guliyeva'nın not geçirmelerinde anahtarda *si bemol* ve *mi bemol* arızaları görülebilir. *Bemol* arızası müziğin ruhuna üzüntülü duygular getirebilir (Guliyev ve Guliyeva, 2011:28).

17. Ədalət

Nota 13: (Guliyev ve Guliyeva, 2011:28)

Bu resimde melodinin en son çizgisinde tekrar işareti (*röpriz*) yazılmıştır. İkinci resim İmamverdiyev ve İmamverdi (2020) tarafından notaya geçirilmiştir.

MARALI

Beste: Alieker Askerov

18.08 – 2019 saat 16:03

Nota aktaran İlgar İmamverdi.

Nota 14: Elekber Esgerov'un Dans Melodileri (İmamverdiyev ve İmamverdi, 2020).

Bu resimde anahtar karşısında *repriz* işareti ve ezginin *do* sesinden geçirilmesi görülebilir. Tabii tüm müzikologların yapıları çok kıymetlidir ve yapılarında Elekber Esgerov sanatına büyük sevgi duyulabilir, ancak onlar notaya geçirmelerinde bestecinin yeni yaklaşım üsluplarını ve kuruluş özelliklerini gösterememişlerdir. Müzikologların birçok notaya geçirmeleri hakkında bu bilgi verilmiştir, ama bu makalede Elekber Esgerov'un dans melodilerinin en doğru hali hakkında bilgi vermek gerekir.

Bestecinin *dans melodileri* ve *makam renkleri* büyük kızı Guliyeva Mahire tarafından nota geçirilmiştir ve 2018'nci yılda yayınlanmıştır (Guliyeva, 2018). Araştırmalara rağmen Mahire Guliyeva detaylı analize yapmıştır ve onun geçirmeleri tüm sorunlara cevap vermiştir.

“*Adaleti*” dans melodisi sanatçının ilk çocuğu Adalet'in doğum gününe bestelenmiştir. Bu ezgi sevinç duyguları üzere bestelenmiştir. Azerbaycan halk enstrümanı *balaban* – eski zamanlarda üzüntülü seslenmesi ile bulunmaktadır, ancak Elekber Esgerov bu dans melodisini besteleyerek enstrümanın ses tınısına sevinç duygular getirmiştir. Analize ederek müzikologları zor duruma getirmek fikrimiz yok, ancak Elekber Esgerov üflemeli enstrümanların teknik çalgılarını geliştirilmesi için birçok işler yapmıştır ve onları söylemek çok önemli. O, Azerbaycan müzik sanatını yenilikler ile zenginleştirmiştir ve hakkında doğru söz demek gerekir.

Mahire Guliyeva, babasının üflemeli çalgı enstrümanları için bestelediği *dans melodileri* ve *makam renkleri* bestelerini, sanatçının öz icralarından nota geçirmiştir. Makale konusu dans sanat türüne ait olduğu için burada bestecinin dans melodileri analize olunur.

“Elekber Esgerov'un Dans Melodileri ve Makam Rengleri” kitabında bestecinin 12 dans ezgisi oluştu: “*Adaleti*”, “*Mehribanı*”, “*Natavani*”, “*Cavidi*”, “*Vügarı*”, “*Rasimi*”, “*Kadim Dans*”, “*Bahtiyarı*”, “*Kürdü*”, “*Metaneti*”, “*Maralı*”, “*Zöhrabı*”. Bu dansların hepsi sanatçının icralarına tam uygun olarak ve eserin ses tonu korunarak nota transfer edilmiştir.

Adaleti Dans Melodisi¹⁴

Elekber Esgerov bu dans melodisini 1961 yılında büyük çocuğu Adalet'in doğum günü zamanı ve sevinç duyguları ile bestelemiştir. Ezgi *balaban*'ın ses dizisine uygun yapıldı. Bu melodi *do rast* makamı üzerinde kurulup. Orta kısım, *Rast* ailesine ait bir kolu olan *hüseyni* adlı bir kısma tekabül eden *fa rast* noktasını ifade eder (Guliyeva, 2018:5)

¹⁴ <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Ədaləti” (“Adaleti”)

“Ədaləti” rəqsi

Moderato
C-rast

Nota 15: Elekber Esgerov, “Adaleti” Dans Melodisi

Mehribanı Dans Melodisi ¹⁵

Bu dans melodisi 1967’nci yılda, Elekber Esgerov’un 3’ncü kızı Mehriban’ın doğum gününə bestelenmiştir. Bu dansın melodisi *sol şur* makamında kurulmuştur. Müziğin belli yerlerinde *segah* makamı hissedilmektedir (Guliyeva, 2018:6).

“Mehribanı” rəqsi

Allegretto
G-şur

Nota 16: Elekber Esgerov, “Mehribanı” Dans Melodisi

Natəvanı Dans Melodisi ¹⁶

Bu ezgi Elekber Esgerov’un 5’nci kızı Natəvan’ının doğum günü şerefine bestelenmiştir. Dansın melodisi baştan sona kadar *re bayatı-şiraz* makamı üzerinde kuruldu ve burada yönelmeler hissedilmemektedir (Guliyeva, 2018:8).

“Natəvanı” rəqsi

Allegretto *D- bayatı-şiraz*

Nota 17: Elekber Esgerov, “Natəvanı” Dans Melodisi

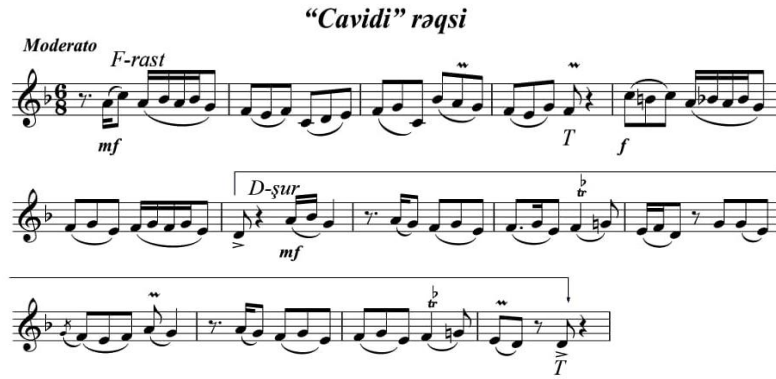
¹⁵ <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Mehribanı” (“Mehribanı”)

¹⁶ <http://www.youtube.com.c.ALEKPERASKEROV> “Natəvanı” (“Natəvanı”)

Cavid'i Dans Melodisi ¹⁷

Bu ezgi Elekber Esgerov'un arkadaşı Cavid'in şerefine bestelemiştir. Dansın melodisi *fa rast* makamı üzere kurulmuştur ve daha sonra *re şur* makamına geçiş yapmıştır. Sanatçının bestelediği başka danslar gibi bu ezgi 6/8 boyutta ve sus işareti ile yapılmıştır (Guliyeva, 2018:9).

Nota 18: Elekber Esgerov, “Cavidi” Dans Melodisi

Böyle bir yaklaşım, Azerbaycan halk müziği örneği olan “Zaminkhara” muğamı'na dayanmaktadır. “Zaminkhara” muğamı'nın melodik yapısının başlangıcı tesadüf noktasında olsa da, gelişimi sonuçta (k.3) küçük ters çevrisi ile ilişkisi düşük olan *şur* noktasında tamamlanmaktadır.

Vügarı Dans Melodisi ¹⁸

Bu ezgi baştan sona gibi *re bayatı-şiraz* makamında kuruldu. Besteci burada *klarnet* enstrümanı çalgılarına ait birçok fırsatlardan yararlanmıştı. Dansın melodisi öbürü ezgilerden temposundan farklı yapılmıştır. Ölçüsü 6/8 boyutta ve *Andante* temposunda bestelenen bu ezgi başka danslardan farklı duygularla yapılmıştır. Azerbaycan isim alfabesinde “Vügar” ve “vügarlı” söz anlamı – *gurur, temkinli, ciddi* demektir. O yüzden besteci bu ezgisinde ağır *andante* tempoda vermiştir ve müzikte kullanılan birçok bezek işaretleri yapmamıştır. Dansın melodisi bağ işaretleri ile yapılmıştır. Bu ezgide erkeklerin gururlu ve ciddi karakterleri hakkında sunulur (Guliyeva, 2018:10).

“Vügarı” rəqsi

Nota 19: Elekber Esgerov, “Vügarı” Dans Melodisi

Rasimi Dans Melodisi ¹⁹

Sanatçının akrabasındaki aziz ve kardeş gibi yakın olan bir kişi hakkında sunulur. Dansın melodisi *re bayatı-şiraz* makamı üzerinde kuruludur. “Bayatı-Şiraz” bestecinin en sevdiği *muğam* olduğu için, sanatçı birçok eserlerini aynı adanan makam üzerinde kurmuştur. Söylemek gerekir ki, Elekber Esgerov “Bayatı-Şiraz”

¹⁷ <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Cavidi” (“Cavidi”)

¹⁸ <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Vügarı” (“Vügarı”)

¹⁹ <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Rasimi” (“Rasimı”)

muğamı ile aynı adanmış makam rengini bestelemiştir. Rengin melodisi farklı müzisyenlerin konser programlarına ilave edilmiştir. *Rasim*'i dans melodisini dinledikçe iki erkeğin konuşmaları duyulabilir. Besteci bu ezgide vurgu işaretlerine önem vermiştir. Müzikte yapılan vurgu işaretleri insanların hayatındaki hızlı konuşmalarından işaret etmektedir (Guliyeva, 2018:11).

“Rasimi” rəqsi

Nota 20: Elekber Esgerov, “Rasimi” Dans Melodisi

Kadim Dans Melodisi ²⁰

Elekber Esgerov bu dansı düğün merasimlerinin birinde bestelemiştir. Besteci ve müzisyen Elekber Esgerov düğün merasimlerin birinde bir yaşlı kişinin siparişine göre kısa zamanda bu dansı bestelenmiştir. Kişi yaklaşarak böyle söyledi: “Bana uykun bir müzik çal”. Elekber Esgerov isteği kabul etti ve duyguları üzerinde kişini karakterize eden bir müzik besteledi. Doğaçlamalar üzerinde kurulan bu dans kişinin şanına “Kadim dans” adandı. Melodi *sol segah* makamı üzerinde kuruldu ve o yüzden burada *segsah* makamındaki tonlamalar duyulmaktadır (Guliyeva, 2018:12).

“Qədim rəqs”

Nota 21: Elekber Esgerov, “Kadim dans”

Bahtiyarı Dans Melodisi ²¹

Bu dans melodisi *sol bayati-şiraz* makamı üzere yapılmıştır. Burada hiçbir yönelme ve başka makamlara geçişler yok (Guliyeva, 2018:13).

“Bəxtiyarı” rəqsi

Nota 22: Elekber Esgerov, “Bahtiyarı” Dans Melodisi

²⁰ <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Qədim rəqs” (“Kadim dans”)

²¹ <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Bəxtiyarı” (“Bahtiyar`ı”)

Kürdü Dans Melodisi ²²

Melodi başta *fa rast* makamında yazıldı, orta kısmında *re şur* noktasına yönlendirildi ve daha sonra *re şur* kısmından *fa# segah* kısmına geçiş yapıldı. Bu ezgide besteci serbest yönelmelerden kullanmış ve makamlar üzerindeki geçişleri yapmış. Müzikolog Memmedsaleh İsmayılov üç nokta aralığı *fa rast*, *re şur*, *fa# segah* makamları üzerinde oluşan bağlantını öz çalışmalarında incelemiştir (Guliyeva, 2018:14).

“Kürdü” rəqsi

Allegretto
F-rast

Nota 23: Elekber Esgerov Kürdü Dansı

Metaneti Dans Melodisi ²³

Bu melodini sanatçı kardeşi kızı Metanetin adına bestelemiştir. Ezgi *lya bayatı-şiraz* makamında kuruldu ve burada hiçbir modülasyon geçişler yapılmadı. Dansın melodisi klarnetin çalgı üsluplarına uygun bestelendi. Nota üzerinde *mordan* ve *trel* işaretleri görülebilir (Guliyeva, 2018:15).

“Mətanəti” rəqsi

Allegretto
A-bayati-şiraz

Nota 24: Elekber Esgerov, “Metaneti” Dans Melodisi

²² <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Kürdü” (“Kürd`ü”)

²³ <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Mətanəti” (“Metanet`i”)

Maralı Dans Melodisi ²⁴

Bu dans *lya şüşter* makamında kuruldu ve orta kısım *fa# segah* makamına geçiş alır. Besteci klarnetin çalgı stiline uykun mordan ve başka bezek işaretlerini melodiye ilave ederek dansa özel güzellik vermiştir (Guliyeva, 2018:17).

“Maralı” rəqsi

Moderato A-şüştar

Nota 25: Elekber Esgerov, “Maralı” Dans Melodisi

Elekber Esgerov yenilikçi sanatçı olduğu için tüm ezgilerini farklı tarzda bestelemiş ve o yüzden onun dans melodileri ve makam renkleri benzersiz müzik örneklerinden sayılır.

Zöhrabi Dans Melodisi ²⁵

Bu dans, Elekber Esgerov'a uzun yıllar nagara'da eşlik yapan Zöhrab Memmedov'un ihtişamına yapılmıştır. Bu melodinin bir özelliği vardır ve öbürü danslardan ayıran farklı sistem kuruluşu nazardan geçir (Guliyeva, 2018:18).

“Zöhrabi” rəqsi

Allegro con brio d-moll tr

Nota 26: Elekber Esgerov, “Zöhrabi” Dans Melodisi

Bestecinin diğer dansları Azerbaycan makamlarına dayanıyorsa ve tüm özelliklerini yansıtıyorsa, “Zöhrabi” dansının melodisi batı müziğindeki *majör* ve *minör* dizilerine uygun yazılmıştır. Melodi başta *d – moll* ve sonra ilgili *F – dur* tonuna geçiş alarak yapılmıştır.

F-dur tr

Nota 27: Elekber Esgerov, “Zöhrabi” Dans Melodisi

²⁴ <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Maralı”

²⁵ <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> “Zöhrabi”

Daha sonra, Elekber Esgerov ton dizilerinden kullanarak melodini farklı besteledi. Milli makamlar üzerinde araştırmalar yaparak bu ezgide *bayatı-şiraz*, *rast* ve *segah* makamlarına uygun unsurlar duyabilir. Besteci, bu dans melodisini yaparak nağaranın özelliklerini ve teknik çalgı üsluplarını vurgu işaretleri ile gösterebilmi. Notalarda vurgu ve trel işaretlerini tüm çizgilerde görebiliriz.

Nota 28: Elekber Esgerov, “Zöhrabi” Dans Melodisi

Sonuç

Elekber Esgerov tüm dans melodilerini 6/8 zamanında bestelemiştir. Üflemeli enstrümanların teknik çalışmalarına ve çalgı üsluplarına uygun olarak besteci birçok ezgilerine başta sus işareti koymuş ve onlar sekizlik nota süresinde yazılmıştır. Bu yaklaşım üflemeli çalgılarda nefesin alınması ile uygunluk teşkil eder.

Sanatçı, Azerbaycan *halk makamları* ve Batı müziğindeki *majör-minör* makamları arasında sentez oluşturmuş ve ortaya yeni bir üslup çıkarmıştır. Melodilerin kuruluşunda serbest yönelmeler ve birçok Avrupa bestecilik okuluna uygun olan *varyasyon* ve *sekvans* geçişleri görülebilir. Elekber Esgerov, melodilerini Avrupa ve Azerbaycan makam prensipleri üzerinden kurarak halk dans sanatına kendine özgü bir farklılık getirmiştir.

Elekber Esgerov’un dans melodileri tanıdığı insanların karakteristiklerini isabetli ve sistemli şekilde (kendi oluşturduğu bir program üzere) yansıtabilmiştir. O yüzden tüm besteleri farklı insanlar ve halk adına yapılmıştır diyebiliriz.

Elekber Esgerov bestelerinde dans türü için önemli olan doğaçlamaların özelliklerini daha da geliştirmiştir. Böyle bir özellik, sanatçının yapısında Doğu ve Batı geleneklerinin bir sentezi olarak anlaşılabilir.

Kaynakça

- Aliyeva, H. (2011). “Azerbaycan Düğün Törenlerinde İcra Edilen Âşık Havaları”. Halk Kültüründe Eğlence, Uluslararası Halk Kültür Sempozyumu, 11-13 Aralık 2009, Kocaeli Üniversitesi, Motif Vakfı Yayınları:10, Sayfa:70-73, İstanbul.
- Durkheim, E. (2005). “Dini Hayatın İlkel Biçimleri”. Çeviren: Fuat Aydın, Ataç Yayınları, İstanbul.
- Guliyev, M. B. ve Guliyeva, A. (2011). “Azerbaycan Halk Dans Müziği”. MBM Yayınları, Bakü.
- Guliyeva, M. E. (2018). “Elekber Esgerov’un Dans Melodileri ve Makam Rengleri”, Ecoprint Yayınları, Bakü.
- Gülbeyaz, K. (2017). “Unutulmaya Yüz Tutmuş Değerlerimizden Marmaris Söğüt Köyü ‘Ada Havası’ Kadın Zeybeği Oyunu”. Avrasya Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi, DOI: <http://doi.org/10.17740/eas.soc.2017.musdance3>, Aralık Özel Sayı, 273-280.

- Gülbeyaz, K. (2019). "Comparison of Activation Rates in the Main Muscle Group in the Performance of Turkish Folk Dances". Journal of Human Sciences, DOI: <http://doi.org/10.14687/jhs.v16i4.5888>, 16(4), 1133-1144.
- Gülbeyaz, K. (2022-a). "Türk Halk Oyunlarına Genel Bakış". 9. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi Bildiriler Kitabı, ISBN: 978-605-72209-0-5, Eksen Yayınları, Sakarya.
- Gülbeyaz, K. (2022-b). "Nevruz Kutlamalarından Hayır Pilavı Etkinliği (Sakarya-Taraklı Örneği)". 20. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Bildiriler Kitabı, ISBN: 978-975-498-272-5, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Güven, İ. (2013). "Türkiye'de Halk Oyunları Eğitiminin Geçirdiği Dönüşüm ve Evreler". 1. Uluslararası Türk Halk Oyunları Kongresi, 10-12 Mayıs 2012, İnönü Üniversitesi, İnönü Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi Cilt:3, Özel Sayı, Sayfa:245-256, Malatya.
- Hesenov, K. N. (2016). "Azerbaycan Halk Dansları", Işık Yayınları, Bakü.
- Huizinga, J. (1955). "Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme". Çeviren: Mehmet Ali, Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İmamverdiyev, İ. C. ve İmamverdi, A. (2020). "Azerbaycan Raks Havaları Atlası", 5. Cilt, Çağdaş Dönem Raksları-1, İksad Yayınevi, ISBN: 978-625-7279-21-5, Ankara.
- Kaplan, M. (2008). "Kültür ve Dil". Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Sel, R. (1990). "Her Yaşa Göre Oyunlar, Rontlar, Halk Dansları". Kültür Bakanlığı Yayınları:779, Ankara.
- Uzuner, A., Gülbeyaz, K. ve Yılmaz, K. C. (2022). "Tonya Yöresi 'Mısır İmecesesi' Geleneği". 10. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi Bildiriler Kitabı, ISBN: 978-605-72209-3-6, Eksen Yayınları, Sakarya.

İnternet Kaynakları

- <http://www.youtube.com/@48iqor> Azerbaycan Halk Oyunu "İnnabı"
- <http://www.youtube.com/@ALEKPERASKEROV> Azerbaycan Halk Oyunu "Gaytağı"
- <http://www.youtube.com/@ALEKPERASKEROV> Azerbaycan Halk Oyunu "Gazağı"
- <http://www.youtube.com/@ALEKPERASKEROV> Azerbaycan Halk Oyunu "Terekeme"
- <http://www.youtube.com/@ALEKPERASKEROV> Azerbaycan Halk Oyunu "Vağzalı"
- <http://www.youtube.com/@hesapkapali3874> "Ay beri bak"
- <http://www.youtube.com/@MipartiYA> Tofik Guliyev "Gaytağı"
- <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Adaleti" dansı
- <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Cavidi" dansı
- <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Kadim dans" dansı
- <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Kürdü" dansı
- <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Maralı" dansı
- <http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Mataneti" dansı

<http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Mehribanı" dansı

<http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Natavanı" dansı

<http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Rasimi" dansı

<http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Vügarı" dansı

<http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Bahtiyarı" dansı

<http://www.youtube.com/c/ALEKPERASKEROV> Elekber Esgerov'un "Zöhrabı" dansı

EXTENDED ABSTRACT

Folk dances and instrument dance melodies are the most common forms of art in every country of the world. In ancient times, when people could not speak, they expressed their thoughts with their hands and feet.

In later times, people's thoughts were developed first, and the art of dance – an art form consisting of elements of ordinary ceremonies. Folk dances and instrumental melodies tell the history of people's social life and reflect the traditions and customs of different peoples that have been preserved from ancient times to the present.

At first, people used to describe the elements of ceremonial dances, the success of war, and natural phenomena such as the sacred moon and sun, fire, water and wind.

The "English Suites", a set of six dance melodies written by German composer Sebastian Bach for keyboard (harpsichord and clavichord), is generally considered one of the earliest works. The forms and music of the suites herald old dance melodies. Instrumental dances included in Bach's suite of "English and French Suites": "Allemande", "Courante", "Menuet", "Jigue", "Sarabande" and "Gavot" – from the lifestyle of English, French, German and other peoples. The tempo of these dance melodies is very different from each other: "Menuet" – a sleepy dance for the German people and this dance is performed at a medium tempo. The melody of "Jigue", which announces the playful lifestyle of the English people, is very agile and fast.

The dance melodies of Frederik Chopin, who is one of the beloved composers of the Polish people and writes only for the piano instrument, are written in different styles and forms. The works are written according to the instrument possibilities of the piano instrument. Concerts with large forms, Sonatas and Ballades, as well as dance melodies written by Chopin, enriched the composer's repertoire. Among Chopin's compositions are dance melodies – Waltzes, Polonaises and Mazurkas.

Azerbaijani folk dances are developed from ancient times, and by making new forms, it takes a transition to the writing of instrument dance melodies.

The dance melodies of Alakbar Asgarov, the beloved artist and composer of Azerbaijani people, were composed in a different style. His dance tunes are written on the instrument styles of instruments such as the clarinet and the balaban.

These melodies begin in the number 6/8 and with an eighth pause. Hush signs – match the typical instrument styles of woodwind instruments. Alakbar Asgarov's dance melodies are programmed and composed for relatives and friends of the artist. In addition to this, it should be said that the composer wrote these melodies

according to the principles belonging to the European and Azerbaijani school and made a synthesis of the two compositional styles.

Uzeyir Hajibeyli established the sounding principles of the Azerbaijani makams and Alakbar Asgarov immediately composed the dance melodies on the basis of synthesizing these Azerbaijani makams as well as Western modes in an original and freeway, creating modulation and orientation of his own. This new writing style brought a form change to Azerbaijani instrument dance melodies. We can hear Alakbar Asgarov's improvisations on his instruments and makam synthesis – in the works he composed. The artist has composed his melodies for his special thoughts.

The musicians of the Azerbaijani people were welcomed by performing the dance melodies composed by Alakbar Asgarov in many countries of the world.

Alakbar Asgarov's dance melodies: "Adaleti", "Mehribani", "Natavani", "Kurdish", "Zohrabi", "Rasimi", "Javidi", "Marali", "Mataneti", "Vügarı", "Ancient Dance", "Bahtiyari" dance melodies such as are popularly performed in many festivals of the Azerbaijani State.